Reflexele secularizării („dezvrăjirii”) comunității actuale în construirea identității europene

Camelia BURGHELE*

Key-words: *religion, church, sacred, identity, holy, politics*

Din punctul de vedere al istoriei culturii sau/ şi al antropologiei religiilor, societatea modernă europeană, secularizată, industrializată şi promotoare a democraţiilor politice, nu se mai raportează la creştinismul civilizator, aşa cum o făcuse secole de-a rândul, ci traversează o etapă caracterizată de o re-evaluare majoră a relaţiilor dintre Biserică şi Stat, dintre Biserică şi masele populare, dintre Biserică şi individ, cu efecte notabile asupra poziţionării omului muritor faţă de sistemul de idei şi credinţe religioase. Unii antropologi francezi sunt suficient de radicali pentru a postula chiar „ieşirea din religie”[1], susţinând că principala caracteristică a modernităţii este lupta de emancipare de sub tutela religiei, luptă ce se duce mai ales în zona politicului. Paradoxal însă, multe dintre schemele religioase fundamentale au fost preluate – sub formă nouă, modernă – de politică, iar această presupusă ieşire din religie are efecte grave asupra democraţiei politice.

Originea problemelor din zona confruntării dintre religie şi politică trebuie căutată în metoda şi spiritul critic al Renaşterii, care au generat o mişcare de emancipare ce se va confrunta în secolul al XVIII-lea cu filozofia Luminilor şi va conduce la marile sisteme sociale ale secolului al XIX-lea, în contextul cărora se va construi doctrina morală modernă şi noua religie a modernităţii, „guvernată de zeiţa Raţiune”, adică un „ideal moral făcut din credinţa în ştiinţă, încrederea în raţiune şi siguranţa în ceea ce priveşte viitorul”; mai departe, „modernitatea a celebrat claritatea” şi „obsesia transparenţei” (Maffesoli 2008: 61-76).

Tot raţionalizarea pare a fi noua bază în relaţia dintre stat şi biserică, astfel încât

> biserica se încearcă a fi despărţită de viaţa ei tainică, transformându-se într-un instrument de moralizare a vieţii sociale, într-o anexă a mijloacelor de menţinere a ordinii în stat (Vulcănescu 2003: 354).

În aceste condiţii, cel mai mult au avut de suferit etica şi morala creştină, pentru că bisericii nu i s-a mai recunoscut dreptul de a propovădui morala creştină, singura valabilă în societăţile premoderne, ci doar dreptul de a avea o opinie, ce nu

* Muzeul Judeţean Zalău, România.

[1] Este titlul unei cărţi foarte cunoscute semnate de Marcel Gauchet, tradusă şi în limba română (Gauchet 2006).

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

trebuie neapărat să fie în concordanţă cu opinia socială; altfel spus, omul modern vrea să decidă el însuşi asupra unor aspecte de etică creştină asupra cărora decidea altădată exclusiv biserica şi care erau transmise prin tradiţia bisericii, aşa cum ar fi, de exemplu, problema divorţului, a avortului, a prostituţiei, a homosexualităţii sau a sinuciderii ori eutanasiei, cărora societatea modernă le revendică legitimitatea morală. În aceste condiţii, oamenii pot decide ei înşişi, prin vot, prin exerciţiul democratic al puterii sociale şi politice, ceea ce altădată instituia biserica, prin puterea sa intrinsecă, prin valoarea Sfintei Scripturi.

Sociologul Max Weber a fost unul dintre pionierii curentului care vede în repoziţionarea societăţii faţă de Biserică, în organizarea societăţii pe baze economice şi în birocratizarea excesivă, originea unei forme de „dezvrăjire a lumii" (Weber 1972), totul pornind de la raţionalitatea omului modern, care a activat mecanismele sociale ale secularizării şi pe cele morale ale dezvrăjirii lumii (demitologizarea, secularizarea şi dezvrăjirea sunt într-o continuă interdeterminare); conceptul a fost preluat apoi şi mult rafinat de Marcel Gauchet, care, practic, a rescris sociologia sacrului în modernitate (Gauchet 1995).

Contextul socio-politic şi cultural european al ultimelor decenii a generat o serie de probleme de adaptare la o comunitate globală, fără graniţe, foarte ofertantă pentru individ la capitolul libertăţi individuale şi comunitare, şi extrem de permisivă în sectorul mobilităţii teritoriale, dar a provocat, deopotrivă, şi crize pe măsură; una dintre aceste probleme de ordin general fiind criza de identitate, iar urmarea acesteia este nevoia păstrării identităţii etnice, naţionale sau de grup proprii, odată cu fundamentarea identităţii europene globale.

Nevoia de identitate este urmarea firească a unei lipse de legitimare pe care omul comunităţii europene contemporane o simte, fie în contextul formării Uniunii Europene, fie în afara ei, dar trăind în marea comunitate europeană şi, mai apoi, globală. Uniformizarea culturală, economică, financiară etc. conduce la o pierdere masivă a identităţii – una dintre sursele acelei stări de alienare despre care vorbeam anterior. Urmarea este nevoia recuperării acestei identităţi, fapt ce se poate realiza cel mai facil prin recunoaşterea şi susţinerea rădăcinilor, a apartenenţei la o religie, a unei istorii comune, a unui set de tradiţii, obiceiuri, cutume, folclor. Apartenenţa religioasă devine astfel o miză imensă în Uniunea Europeană, unde indivizii – europeni, desigur, cu toţii, dar de provenienţe naţionale diferite – vor să se raporteze la religia lor naţională sau de grup şi vor ca acest lucru să fie recunoscut oficial, ca o piedică în calea uniformizării excesive.

Extrem de interesante sunt, din perspectiva raportării la religie, şi asumarea acesteia ca reper identitar, discuţiile pe marginea Constituţiei Uniunii Europene, document aflat încă în lucru, în stare de proiect, datorită neratificării sale de două state europene membre (Olanda şi Franţa). Se porneşte de la premisa că secularizarea nu este un proces ireversibil în Europa şi că politica şi religia nu sunt complet separate: într-un proces de dezvoltare continuă, după disoluţia conceptelor de stat, revoluţie şi marxism, statele europene simt nevoia unor repere valide, iar unul dintre ele poate fi religia.

Societatea europeană a zilelor noastre este foarte preocupată de rolul fondului creştin sau de locul religiei în construcţia noii Europe, de raportul dintre Biserică şi

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

stat, de necesitatea dialogului între Biserică şi comunitatea modernă sau de misiunea laicilor în Biserică şi în societatea civilă.

În acest moment, ca urmare a lipsei unor trimiteri directe la creştinism şi la originea creştină a culturii şi societății europene, se solicită introducerea unor referințe clare ale religiei în Constituția europeană, ca „moştenire comună" europeană, mai ales că articolul 10 al Cartei Europene a Drepturilor Fundamentale nu este suficient de explicit în ceea ce priveşte raportul dintre stat şi biserică în spațiul UE. Pe de altă parte, alte voci susțin că astfel de referințe nu sunt necesare Constituției, deoarece această Constituție comună nu este doar a creştinilor, ci a tuturor cetățenilor europeni, practicanți religioşi sau atei.

În forma ei actuală, Constituția europeană prevede câteva principii extrem de elastice (unii critici le numesc chiar „vagi") referitoare la subiectul raportării cetățeanului european la credință: astfel, sunt prevăzute libertatea religioasă şi autonomia comunităților religioase, în sensul că UE recunoaşte identitatea fiecărei biserici în parte (sau aşa lasă să se înțeleagă), cu contribuția fiecărei biserici naționale la viața națiunii proprii şi a Europei, deşi nicăieri nu se specifică faptul că toate religiile se bucură de un tratament egal; UE recunoaşte şi acceptă dialogul cu toate comunitățile religioase ale Europei, la fel şi cu organizațiile nonconfesionale şi, poate cel mai important lucru, Constituția UE nu impune un model standard de organizare a bisericilor sau de raportare a instituțiilor europene la bisericile individuale, naționale, ci lasă la latitudinea legislațiilor naționale conturarea cadrului juridic de organizare şi funcționare a bisericilor şi asociațiilor religioase. Concret, articolul II.21 prevede nediscriminarea religioasă iar articolul II.22 acceptă diversitatea religioasă.

Statutul organizațiilor religioase şi poziția statului față de biserică diferă de la un stat european la altul, dar nu în cadre prea largi. Diferențele țin de recunoaşterea organizaţiilor religioase, divizarea legală pe categorii a diverselor entităţi religioase, modul de finanţare a organizaţiilor religioase de stat, educaţia religioasă în şcolile publice şi şcolile instituite de organizaţiile religioase, impozitarea organizaţiilor religioase sau modul de retrocedare a bunurilor confiscate în timpul regimurilor comuniste[2].

În România, toate aceste aspecte sunt reglementate prin legea nr. 489/ 2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor, potrivit căreia structurile religioase cu personalitate juridică sunt cultele şi asociaţiile religioase, iar structurile fără personalitate juridică sunt grupările religioase. Recunoaşterea statutelor şi a codurilor canonice se acordă în măsura în care acestea nu aduc atingere, prin

[2] *Libertatea de conştiință, gândire şi religie – actualitate şi perspective de reglementare*, Chişinău, 2011 prezintă o foarte utilă trecere în revistă a locului legal al bisericii în economia fiecărui stat european (http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.justice.gov.md%2Ffile%2FDirectia%2520organizatii%2520necomerciale%2520%2FStudiul%2520Libertatea%2520de%2520con%25C5%259Ftiin%25C5%25A3%25C4%2583%2C%2520g%25C3%25AEndire%2520%25C5%259Fi%2520religie%2520-%2520actualitate%2520%25C5%259Fi%2520perspective%2520de%2520reglementare.doc&ei=2FseVaalEIL2OvepgMAF&usg=AFQjCNG32SOEDjj1Oc_LwW98Lki2a1DIVQ&bvm=bv.89947451,d.ZWU).

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

conţinutul lor, securităţii publice, ordinii, sănătăţii şi moralei publice sau drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Dar, în vreme ce multe dintre statele europene au o poziție istoric fundamentată față de religie (de exemplu, regina Angliei se află în fruntea Bisericii Anglicane, pe monezile euro olandeze scrie *Dumnezeu să fie cu noi*, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a acceptat menținerea crucifixelor pe pereții școlilor italiene din sistemul public), în România au fost susținute, în ultimii ani, ample discuții pe teme conexe, cum ar fi predarea religiei în școli. Într-o luare de poziție oficială, Patriarhia Română susținea, la începutul anului 2013, că predarea religiei ca disciplină școlară nu contravine nici Constituției României, nici legislației europene. Citând decizii ale CEDO din 2007, Patriarhia Ortodoxă pornește de la constatarea că orele de religie sunt obligatorii în 25 de state din 46 de ţări ale Europei, în Franţa, Albania şi Macedonia materia nu este predată în şcolile publice, iar în restul este facultativă sau opţională**.** De asemenea, CEDO nu a considerat o problemă caracterul obligatoriu al orei de religie, constatând faptul că, „în Europa, învăţământul religios este profund legat de învăţământul secular". Doar două condiţii se cer respectate de statele care prevăd caracterul obligatoriu al orei de religie: elevul să poată obţine o scutire de participare, în situaţia în care respectivul învăţământ are un caracter confesional accentuat, iar scutirea de a participa să nu implice obligaţia de a motiva în vreun fel solicitarea respectivă. Patriarhia Română a precizat că cele două condiţii sunt pe deplin respectate în România, fiind prevăzute în Constituţie şi în Legea Educaţiei Naţionale nr. 1/2011, care arată, la articolul 18, că

> religia are caracter obligatoriu în oferta curriculară a şcolii, dar opţiunea pentru frecventarea acestei discipline aparţine elevului major, respectiv părinţilor sau tutorilor legali instituiţi pentru elevii minori.

În plus, Patriarhia Ortodoxă aduce în sprijinul doleanţelor sale de a se păstra religia ca materie cu predare în şcoli un studiu al Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei, care arată că pentru 85 la sută dintre tinerii din România credinţa religioasă constituie o valoare fundamentală, cu o importanţă decisivă în viaţa proprie, sugerându-se astfel că

> România, prin tradiţia şi istoria ei europeană, se numără printre statele care asigură libertatea învăţământului religios, datorită contribuţiei educaţiei religioase la formarea şi educarea tinerei generaţii în spiritul valorilor autentice […]. Atât legislaţia română, cât şi practica europeană sunt în favoarea menţinerii orei de religie în şcolile publice[3].

O altă serie de discuții a fost generată de recentul proces de revizuire a Constituției: conducătorii preoților români au avut luări de poziție în ceea ce privește „menționarea lui Dumnezeu" în Constituție. S-au propus diferite variante, care să ocolească sintagma de „stat laic", ce să fie înlocuită cu cea de „stat cu tradiție creștină răsăriteană"; o poziție categorică a luat mitropolitul Ardealului, Laurențiu Streza, care a solicitat menționarea lui Dumnezeu în Constituție, iar mitropolitul Teofan și sinodul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei au solicitat chiar revizuirea

[3] http://basilica.ro/stiri/bora-de-religie-este-o-component-a-nvmntului-public-europeanb_4125.html.

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

Constituției în termeni creștini, cu referiri clare la „numele lui Dumnezeu” și importanța tradiției creștine a poporului român.

La rândul său, Biserica Greco-Catolică cere să fie și ea menționată în Constituție, la articolul privind rolul Bisericii Ortodoxe și al Casei Regale „în constituirea și modernizarea statului român”, solicitând totodată ca libertatea religioasă să fie definită „urmând exemplul Convenției Europene a Drepturilor Omului”. Se pornește de la observația că textul Constituției din 2003 nu definește în termeni pozitivi ce este libertatea de conștiință sau religie, ceea ce face acești termeni neclari, suprapunându-se următoarea sintagmă:

> Statul garantează dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

Pe de altă parte, o serie de organizații neguvernamentale și mulți dintre politicienii români preferă ca la articolul 1 al Constituției să se prevadă faptul că România este un stat laic, mai ales că organizarea statului român este cea a unui stat laic (deci nu ateu). Notăm o analiză a oportunității unor astfel de modiificări în actuala constituție[4], ale cărei concluzii ar fi că o precizare expresă a contribuțiilor Bisericii Ortodoxe ar însemna implicit că se neagă contribuția ateilor sau a liber-cugetătorilor și ar conduce la frustrări inutile, iar relația dintre stat și religie poate exista și fără a fi nominalizată în Constituție; astfel de note ar șterbi principiile de echidistanță atât de necesare în climatul și așa destul de tensionat al pluralismului religios; în fine, se recomandă trecerea acestor observații doar în „Preambulul” Constituției, nu în articolele ei de fond (Constituția românească nu are un astfel de preambul, cum au constituțiile altor state).

Un posibil contraexemplu oferă Constituția Maghiară, în vigoare de la 1 ianuarie 2012 care, potrivit juriștilor și constituționaliștilor europeni, transformă statul ungar într-un stat teocratic, similar Vaticanului sau Iranului, prin câteva dintre prevederile sale de început:

> Dumnezeu să-i binecuvânteze pe unguri! […] Noi, membrii națiunii ungare, […] suntem mândri că regele nostru Ștefan cel Sfânt a făurit Statul Ungar pe principii solide și a inclus țara noastră în Europa Creștină, acum o mie de ani. […] Recunoaștem rolul Creștinismului în conservarea ființei noastre naționale și prețuim tradițiile religioase ale țării noastre.

Ca urmare, a fost schimbată și legea cultelor, ducând la câteva restricții exagerate față de libertatea religioasă: sunt recunoscute doar 14 religii, iar 300 de denominări sunt nerecunoscute legal (o serie de ordine catolice, toate versiunile de islamism, unii neoprotestanți: iehoviștii, adventiștii etc.), cu toate consecințele juridice care pornesc de aici.

[4] Despre rolul dat de alte state europene lui Dumnezeu în Constituție se vorbește în „România liberă” din 20 iunie 2013,
(http://www.romanialibera.ro/exclusiv-rl/dezbateri/ce-rol-i-au-dat-lui-dumnezeu-in-constitutie-alte-state-europene-305380.html).

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

Articolul 5 din Recomandarea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, nr. 1396 din 27 ianuarie 1999, arată că:

> Democraţia şi religia nu sunt incompatibile, din contră. Democraţia oferă cel mai bun cadru libertăţii de conştiinţă, exercitarea credinţei şi a pluralismului religios. Din partea sa, religia, datorită angajamentelor sale morale şi etice, valorilor pe care le apără, spiritului său critic şi expresiei culturale poate fi un partener viabil a societăţii democratice.

Totuşi, din faptul că viitoarea Constiuție europeană nu conține referiri directe la creştinism sau la valorile creştine se deduce că, pentru spațiul european, religia nu are o foarte mare valoare identitară.

Referirile la creştinism sunt destul de vagi: în preambulul Constituţiei se face o referire la

> moştenirea culturală, religioasă şi umanistă a Europei, ale căror valori, prezente şi astăzi în patrimoniul său, au ancorat în viaţa societăţii rolul central al omului şi drepturile sale inviolabile şi inalienabile.

În anul 2000, în timpul elaborării „Cărţii drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene", a fost evitată o referinţă precisă la creştinism, iar formula actuală a Constituției europene (draftul acesteia) nu prevede clar nici referiri la „moştenirea creştină", dar nici la „natura seculară a Europei".

Bisericile creştine din Europa au contestat proiectul constituţional european, dar mulți șefi de state au susținut politica „statului laic". O rapidă trecere în revistă a Constituțiilor europene și nord-americane arată că unele state au preferat să facă referiri clare la Dumnezeu (constituția irlandeză – stat majoritar romano-catolic - începe cu mulțumiri adresate Domnului Dumnezeu și Preasfintei Treimi; constituția grecească – stat majoritar ortodox - face trimiteri la Sfânta Deoființă și Nedespărțită Treime. Constituția germană – stat luteran și romano-catolic – vorbește despre responsabilitatea poporului în fața lui Dumnezeu; constituția poloneză amintește credința în Dumnezeu și moștenirea creștină a poporului polonez; constituția norvegiană crede că baza valorilor poporului este moștenirea creștină; constituția engleză blamează pe cei care adresează cuvinte blasfemiatoare creștinismului; constituțiile din Canada și Liechtenstein fac trimiteri la Dumnezeu), în timp ce alte state au preferat să nu clarifice explicit problema. Conform unui sondaj recent comandat de Huffington Post, 32% din americani ar fi de acord cu un amendament la Constituție care să declare creștinismul ca religie oficială de stat în SUA (!).

Concluzia este aceea că dacă în viitoarea Constituție a României s-ar face referiri la credință, creștinism, moștenire creștină sau Dumnezeu, nu ar fi o excepție și nici nu s-ar contrazice orientarea constituțională a statelor europene. De altfel, și în România, potrivit Constituției actuale, la depunerea jurământului, după validarea alegerii sale, în faţa Camerei Deputaţilor şi a Senatului, preşedintele României rostește, în final, textul: „Aşa să-mi ajute Dumnezeu!" (articolul 82, aliniatul 2 din Constituția României). În fine, Constituţia este o sumă a acelor elemente care definesc identitatea unei naţiuni, iar prin menţionarea numelui lui Dumnezeu şi a tradiţiei creştine nu s-ar produce decât o firească şi necesară completare a celorlalte elemente identitare care se regăsesc în alte documente sau simboluri definitorii pentru statul român. Astfel, în stema României se regăseşte *crucea*, iar în imnul

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

naţional apare versul: „Preoţi cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină" (după cum se arată într-o petiție on-line pentru modificarea Constituției)[5].

Trimiterile la religie ar putea conferi cetățenilor europeni capacitatea de a opera cu simboluri comune, cu bunuri intangibile general acceptate sau, mai pe scurt: „contactul cu o transcendenţă care închide istoria, deschizând simultan perspectiva eshatologică a unui «după» integrator" (Baconsky 2007: 15).

Extrem de interesante sunt dezbaterile unor lideri politici pe marginea identității religioase a Europei, cu apel la religiile creştine, dar şi pozițiile dese ale bisericii catolice în construirea unei identități europene clare. Acțiunile Comisiei Europene, mai ales în coordonarea președinților Jacques Santer (1995 – 1999) şi Romano Prodi (1999 – 2004), au generat un program european amplu de discuții cu liderii religioşi, mai ales catolici şi protestanți. Astfel, Romano Prodi lansează în 2003 programul „Dimensiunea culturală şi spirituală a Europei", iar în anul 2000 se lansează „Manifestul pentru o conştiință europeană". În 2002 are loc chiar o Convenția Europeană Creştină, la Barcelona.

Discuțiile se poartă, instituțional, la nivel european, pe tema gradului de participare al Bisericii (ca instituție națională, dar şi a ideii de biserică în sens general) la consolidarea unei Europe unite. În anul 2003, Papa Ioan Paul al II-lea a semnat o rezoluție prin care solicita oficialilor europeni ca viitoarea Constituție europeană să facă trimiteri clare la moştenirea creştină a Europei, ca reprezentând elementul ce conferă identitate culturală europeană, continentul fiind, în final, rezultatul a două milenii de creştinism. Această propunere nu se regăseşte în proiectul contituțional din 2003, poate şi datorită opoziției inițiate de musulmani şi de evrei. Opinia Papei Ioan Paul al II-lea a fost preluată de Papa Benedict al XVI-lea, care a luat şi el în discuție pericolul secularizării excesive a bisericii şi societății europene şi a vorbit despre originea creştină a Europei (de exemplu într-o slujbă publică din Germania, în anul 2012). Tot la începutul anului 2012, în 5 mai, discuția a fost reluată cu preşedintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso (el însuşi catolic portughez), care a declarat, la Radio Vatican, după această discuție, că

> mulţi dintre părinţii fondatori ai Europei au fost catolici, şi, astăzi, în ciuda faptul că instituţiile sunt seculare, avem datoria să recunoaştem contribuţia pe care creştinismul a avut-o mereu la ideea europeană.

Mai recent, la mijlocul lunii iunie 2013, noul papă, Papa Francisc, a avut şi el o întâlnire cu preşedintele Comisiei Europene, Jose Manuel Durao Barroso, cu care a dezbătut criza economică, dar, potrivit unui comunicat de presă emis de Vatican, au luat în discuție şi „contribuţia pozitivă pe care Biserica Catolică o poate oferi în actuala conjunctură a bunăstării materiale şi spirituale a Europei". Papa şi Barroso au pledat, de asemenea, pentru promovarea drepturilor omului, mai ales în materie de „libertate religioasă şi apărare a minorităţilor creştine din lume". Poziția papilor catolici şi militantismul susținut al acestora pentru includerea bisericii catolice ca element identitar al construcției continentului european, o piatră de temelie a identității europene, sunt deja cunoscute. De exemplu, în 2011, Zilele Mondiale ale Tineretului, organizate de Biserica Romano-Catolică, au adunat la Madrid peste 1 milion de tineri

[5] http://www.petitieonline.ro/petitie/propuneri_de_modificare_constitutie_2013-p14331143.html.

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

din 193 de ţări, iar numărul acestora s-a dublat cu ocazia evenimentului central – messa duminicală prezidată de Papa Benedict al XVI-lea. Papa Ioan Paul al II-lea, inițiatorul acestei manifestări ca urmare a declarării de către ONU a anului 1985 ca „An Mondial al Tineretului", a dorit o coagulare a lumii catolice în jurul unui eveniment care să contribuie la menţinerea şi dezvoltarea unei identităţi comune transnaţionale europene, cu recunoaşterea contribuției esențiale a catolicilor la definirea identitară.

Apoi, în 25 aprilie 2013 a avut loc, în Parlamentul European, o dezbatere cu privire la libertatea religioasă. Cu această ocazie s-a aflat că UE pregăteşte directive pentru diplomaţii europeni din străinătate, însărcinându-i să promoveze laicitatea dincolo de limitele continentului. S-a discutat și

> despre dreptul de a-şi schimba religia sau de a nu fi credincios. În unele ţări, ateii sunt excluşi, dar libertatea de cult şi de credinţe religioase înseamnă de asemenea dreptul de a nu fi credincios dar și despre valoarea identitară a creştinismului european.

În fine, se discută mult despre raportul dintre laicitate şi credință cu ocazia afișării însemnelor religioase în școli și instituții de stat, dar și de raportul, la modul general, dintre public și privat în ceea ce priveşte raportarea la religie, cu acreditarea ideii că, în cele din urmă, religia poate fi luată ca un hobby… Apoi, multe discuții se poartă la nivelul statelor UE pornind de la exemplul oarecum tragic al Olandei, unde zeci de biserici se închid și se transformă în biblioteci sau teatre, iar obiectele de cult sunt încărcate în camioane și trimise în alte țări ale Europei sau Asiei. Fenomenul este cauzat de scăderea dramatică a numărului de credincioşi din ultimele decenii şi migrarea populației către orașele laice; analiza făcută de specialiștii olandezi este relevantă pentru generalizarea fenomenului:

> în 1900, două treimi dintre catolici locuiau în Europa, dar în prezent lucrurile s-au schimbat şi aproape 70% din catolici trăiesc în America Latină, Africa şi Asia. Din 1970 până în 2008, 205 biserici catolice din Olanda au fost demolate, iar 148 a fost transformate în centre de sănătate, restaurante, librării sau apartamente. În Olanda, prezenţa în biserica catolică era cea mai ridicată din Europa, de peste 90%. Acum este mai mică de 10%.

Observăm, în final, că discuțiile pe marginea ideii de credință, biserică şi religie nu au cunoscut niciodată o efervescență atât de mare ca în deceniile din urmă. Se discută mult despre rolul religiei / religiilor în noua construcție europeană, iar pledoariile pentru o cultură și o spiritualitate comună a Europei, generate de trecutul său comun, creştin, par a ocupa tot mai mult spațiul public de dezbatere. Nimeni nu neagă lungul și uneori abruptul proces de dezvrăjire a lumii dar, ca orice drum, pare a avea chiar și acesta perioadele sale de criză. Iar o criză a dezvrăjirii înseamnă apariția de mici insule de religiozitate cu mare impact în redefinirea conştiinţei umane. Religiozitatea dintotdeauna a omului se arată acum celor care vor să o disece ca o spirală cu maxime și minime, dar ca o caracteristică perenă a umanului, iar succesul în construcția actuală a unei Europe Unite sugerează că proiectul politic nu va avea niciodată stabilitate fără un dialog atent cu religiile.

De altfel, toate prefacerile pe care, din secolul XVII şi până în secolul XXI, le-a suportat relația dintre religie și societate conduc, se pare, către o „secularizare amiabilă"[6], în care „chestiunea religioasă" este mult discutată și disputată, dar are o

[6] Sintagma îi aparține lui Rene Remond (2003).

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

finalitate pozitivă fie şi numai pentru că este, probabil, cea mai complexă dintre toate tehnicile care pot descrie societatea actuală.

Interiorizarea, dar mai ales exteriorizarea sentimentului religios, acoperă o paletă extrem de largă de manifestări, mergând de la libertatea religioasă necondiționată până la cele mai aprige forme de fundamentalism religios; pe de altă parte, efecte ale „dezvrăjirii” lumii se pot vedea pretutindeni în societatea modernă, așa cum au ieșit acestea la iveală cu ocazia discuțiilor tot mai mediatizate despre identitatea europeană și construcțiile religioase adiacente acesteia. Până la urmă, se poate vorbi despre dezvrăjirea lumii sub mai multe aspecte: dezvrăjirea naturii, dezvrăjirea politicii şi dezvrăjirea valorilor, așa cum credeau antropologii începutului de secol, deși tot mai mulți teoreticieni cred că asistăm, concomitent, la o re-vrăjire a lumii, vizibilă cel puțin în compartimentul naturii, dar şi în cel al culturii. Pentru Michel Maffesoli, de exemplu, postmodernitatea înseamnă re-vrăjirea lumii: o nouă cultură şi un nou concept de „social”, ajustat la natură, alături de o reîntoarcere la viața tribală, la arhaic, la tribal, sunt noile tendințe ale societății postmoderne, în care toate excesele raționalității par a fi lăsate în urmă pentru „vechile forme ale unui mod de a fi împreună care se înnoiește” (Maffesoli 2008: 61–76).

Altfel spus, dorind cu orice chip modernitatea, omul se simte tentat să renunțe la religie pentru o şi mai mare libertate: demersul se dovedește însă a fi unul iluzoriu, iar omul contemporan pare să înțeleagă că, sub o formă sau alta, Dumnezeu nu va muri niciodată.

Bibliografie

Baconsky 2007: Teodor Baconsky, *Pentru un creştinism al noii Europe*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Gauchet 1995: Marcel Gauchet, *Dezvrăjirea lumii. O istorie politică a religiei*, București, Editura Științifică.

Gauchet 2006: Marcel Gauchet, *Ieşirea din religie*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Maffesoli 2008: Michel Maffesoli, *Revrăjirea lumii. O etică pentru timpurile noastre*, București, Editura Institutul European.

Remond 2003: Rene Remond, *Religie şi societate în Europa*, Iași, Editura Polirom.

Vulcănescu 2003: Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Weber 1972: Max Weber, *Economie şi societate*, București, Editura Politică.

Echoes of Present Day Communities Disenchantment within the Construction of a European Identity

The present European Society is very concerned about the role of Christian fund or the place of religion within the construction of new Europe, but the relationship between Church and state, the need of the dialogue between Church and modern community or the people’s mission in Church and in the civil society.

From the perspective of religion and its assumption as an identity, the discussions on a EU Constitution or the opinions of various European leaders with regard to the way in which united Europa needs to relate to each of the European religions, but also to atheists, are quite interesting.

BDD-A14969 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)